

- MINÁČ, V.: *Literárne hovory V. Mináča a D. Podrackej*. Literárny týždenník, VIII, 1995.
 MINÁČ, V.: *Súvislosti*. Slovenský spisovateľ, Bratislava 1976.
 PETRÍK, V.: *Hodnoty a podnety*. Slovenský spisovateľ, Bratislava 1980.
 PYNSET, R.: *Úvod do mýtoborectva*. Romboid, XXIV, 1991, č. 7.
 ŠTEVČEK, J.: *Dejiny slovenského románu*. Tatran, Bratislava 1989.

SLOVENČINÁRI SEBE

Tvorivosťou učiteľov k tvorivosti žiakov?

MARIE ČECHOVÁ

Príťažlivosť vyučovania závisí od miery tvorivosti v školskej práci najmä u adolescentov. Na základe vlastnej učiteľskej a výskumnej skúsenosti vychádzame z predpokladu, že ak má byť školská práca príťažlivá pre žiakov, musí byť príťažlivá predovšetkým pre učiteľa (samozrejme to nie je jediný predpoklad, avšak je závažný). Spontánne tvorivý žiak je tvorivý sám od seba, ale je nepochybné, že aj ostatných žiakov je potrebné k tvorivosti podnecovať¹: k žiackej tvorivosti však môže podnecovať len tvorivý učiteľ. Ako?

Napomáhaním vzniku kreatívnych situácií, **podporou žiackej iniciatívy** – hlavne nebránením tejto iniciatívy, uvoľnením priestoru pre nápaditosť a osobitosť. Na to môžeme študentov naladiť hocikedy jednoduchým formulovaním témy ako problému, vzbudzovaním potreby a chuti vyjadriť sa k niečomu, k situácii, k udalosti..., podporovaním vlastných žiackych záľub a záujmov. Vytvárame **priaznivé ovzdušie** v triede, atmosféru pohody; v nej si študenti prestávajú uvedomovať, že ide o vyučovanie; vytvárame dobrú náladu, k nej pomáha aj humor a žarty (nie irónia a uštipačnosť) – tie vzbudzujú pocit uvoľnenosti, vytvárajú pozitívne emócie žiakov. Tak sa prekonáva vzdialenosť medzi učiteľom a žiakmi – práve veľa ráz priaznivá atmosféra, kúzllo okamžiku prinúti žiakov reagovať spontánne; úprimne, ak je medzi nimi a učiteľom vzájomná dôvera.

Ak zúžime východiskový predpoklad o príťažlivosťi školskej práce, dospejeme k jej ďalšej podmienke, **k tvorivosti učiteľa**.

Tá spočíva i v tematickej nápaditosti (prichádzať s novými námetmi) a v poskytovaní priestoru pre žiacku tvorivosť a jeho vynaliezavosť prekonávaním vlastnej funkčnej učiteľskej fixácie, dôležitá je i empatia, vcitovanie sa do pocitov, do jednania žiaka. ^{1,2} Učiteľ by mal **vždy oceniť** rôzne spôsoby, obzvlášť originalitu

riešenia problémov iniciovanú žiakmi, aj variovať vlastné postupy. Učiteľ svojimi postojmi a vyjadrovanými očakávaniami ovplyvňuje žiacke výkony, a to pozitívne i negatívne – predikcia sa často (vďaka bohu i bohužiaľ) naplní. V danej súvislosti je potrebné povedať i to, že príliš autokratický učiteľov postup obmedzuje žiakovu tvorivosť, a preto učiteľ s takýmto sklonom by ho mal utlmiť.

Osvedčuje sa – kvôli úspešnému nadviazaniu a udržaniu kontaktu so žiakmi a získaním ich dôvery – povzbudivé **permisívne načúvanie žiakov** a verná percepčia referenčného žiackeho názoru³, potom sa však hocikedy učiteľ dozvie i to, čo vôbec nechcel – o svojich kolegoch, o sebe, o svojich žiakoch, o ich intímnom živote, o súkromí rodín... Napriek týmto a ďalším rizikám z nich vyplývajúcich považujeme za opodstatnené **adaptívne vyučovanie**, t.j. vyučovanie prispôbené žiakom, samozrejme nie vyučovanie bez požiadaviek, uspokojujúce sa s daným stavom. Veď vieme, že práve tvorivosť rastie s tvorivými a náročnými, nie však nezvládnuteľnými úlohami, osobnosť sa prejavuje, ale i formuje v činnosti a činnosťou.

Rozvíjať osobité, individuálne videnie a chápanie reality a vyjadrovanie sa o nej⁴ môžeme vo vyučovaní slohu – v komunikačnej výchove – obzvlášť na strednej škole. Je vhodné uvoľňovať tvorivé sily žiaka, jeho obrazotvornosť, fantáziu a učiť ho vyjadrovať jeho zážitky. Pripomeňme si, že o tom písal už J. Müller v súvislosti s vyučovaním slohu na nižších stupňoch školy na prelome 19. a 20. storočia.⁵ Naznačeným postupom možno **vzbudzovať u žiakov radosť z vlastnej slohovej tvorby**, a tak prispievať k rozvoju záľuby mládeže v slohovej tvorbe (pozri odkaz 3, s. 89). Žiaka ako subjekt rešpektujeme tým, že vyvolávame, zachycujeme a rozvíjame schopnosť voľného vyjadrovania, uplatňujeme participujúci, kooperujúci vzťah učiteľa a žiaka.⁷

Prístup a postup naznačený vyššie môžeme označiť ako netradičný (aj keď niektoré prvky sa vyskytovali v škole už zhruba pred sto rokmi), na jeho overenie sme preto využili existenciu a ponuku alternatívnej strednej školy, totiž súkromného gymnázia, a to po predbežnom vyskúšaní niektorých postupov a metód na seminári komunikačnej výchovy na FF UK.

Pre študentov uvedeného gymnázia je príznačná relatívna intelektuálna vyspelosť (skladajú inteligénčné testy pred vstupom do gymnázia), ale nízka vzdelanostná úroveň (neskladajú prijímacie skúšky a to je najčastejší dôvod, prečo sa na danú školu hlásia), nemajú – aspoň niektorí – vypestované pracovné návyky, tým menej potrebu pracovať. Niektorí jednotlivci prichádzajú na strednú školu s pokazeným vzťahom ku škole, iní nemajú vypestované základy spoločenského správania.

Toto treba povedať na úvod, aby bola zrejماً potreba vnímavého, citlivého, rešpektujúceho vzťahu k problémom študentov v pokojnej atmosfére a zároveň potreba od začiatku prekonávať niekedy negativistický postoj k vzdelávaniu (jednotliví študenti z rodín inteligencie a podnikateľov odmietali štúdium, školu navštevovali len kvôli rodičom). Vcelku bez zábran, úprimne a nahlas vyslovovali

v opakovaných veľmi spontánnych spoločných i individuálnych rozhovoroch, čo si myslia a ako sa cítia.

Po prvých krokoch v škole bolo zrejmé, že hlavné je vzbudiť záujem žiakov, ponúknuť im nejaké činnosti, ktoré by zodpovedali ich predstavám, apelovať na ich sebavedomie (bolo väčšinou vysoké), na potrebu vlastného presadzovania sa a schopnosť samostatného konania. Rovnako významné, ba ešte obťažnejšie sa neskôr ukázalo udržanie už vzbudeného záujmu. Ale predsa sa nám podarilo v experimentálnom voliteľnom seminári (pre 3. ročník) orientovanom pracovne – každý žiak týždenne spracovával 1-2 písomné, prípadne pripravoval ústne komunikáty – po celý rok udržať dobrovoľne v permanentnej činnosti 16 z 20 pôvodne prihlásených záujemcov. Potvrdilo sa, že ich silná motivácia (väčšinou išlo o študentov s kultúrnymi záujmami, prípadne zaujímajúcimi sa o publicistiku) a ústretový učebný program s adaptívnym prístupom k žiakom aj k programu zabezpečili dlhodobý stav žiackej aktivácie.

Tažšie ako vo voliteľnom seminári bolo dosiahnuť pozitívny vzťah k práci a vyburcovať žiacku tvorivosť v povinnom jazykovom vyučovaní (vyučovala som experimentálne 1 hodinu štyri roky), kde boli mnohí študenti len slabovo ovplyvnení vyučovaním gramatiky a slohu, s rôznymi záujmami, s rôznymi vlohami a rôznou (niekedy i veľmi negatívnou) sociálnou skúsenosťou. Prezradím, že lepšie ako na hodinách jazykového vyučovania sa mi darilo na hodinách slohu presvedčiť žiakov o potrebe kultúrneho komunikovania a vytváraním kreatívnych situácií podnecovať ich k slohovej tvorbe. Pri nej sa potvrdzovalo, že individuálny štýl sa nedá naučiť, môžeme ho len inšpirovať vhodnými námetmi, ich predbežným predebatovaním neblokujúcim tvorivosť a inštrukciami, ktoré žiaka direktívne nemanipulujú, ale takými, ktoré ho orientujú, no neobmedzujú. Pri výbere tém je nutné si uvedomiť, že príliš široké, **všeobecné témy** majú malú inšpiračnú energiu, niektorých študentov stiesňujú⁸ (rovnako ako iných študentov obmedzujú témy príliš úzke).

Aj keď boli individuálne výsledky rozdielne, zreteľne s chuťou boli prijímané a spracovávané tvorivé úlohy vychádzajúce v ústrety spontánnej hravosti adolescentov, a to rovnako pri voliteľnom vyučovaní i povinnom vyučovaní. Náhodne z nich uvediem: *Pripravte pre niekoho konkrétneho, napr. pre svojich mladších súrodencov rozprávku na tému Keby som mal čarodejný prsteň alebo Keby som mal lietajúci koberec...* Jeden z vydarených pokusov (autor dysgrafik so slabými študijnými výsledkami) som zaradila do učebnice pre základné školy.⁹

Mnoho o žiakoch vypovedali sondy do ich citového a názorového sveta, žiaci viedli úprimné monológy pri subjektívnej spovedi na tému *Hnevám sa niekedy sám na seba?* Veľkú obľubu našli témy niekedy len naznačujúce, neprikazujúce, napr. *Čo by o mne rozprávala moja...* (žiaci dopĺňali: ľavá topánka, čiapka – tému spracoval žiak, ktorý čiapku takmer nedával dolu z hlavy,...), *Mám problémy s...*, *Pod' so mnou .....*, ale i *Apríl* a *pod*.

Vo vyučovaní som mohla použiť svoje takmer štvrtstoročné skúsenosti z vedenia celonárodnej súťaže Olympiáda v českom jazyku, v ktorej neošúchané náme-

ty typu *Postreh*, *Miniportrét*, *Dlažbočná kocka rozpráva...* viedli žiakov k hľadaniu inšpirácie a intenzívnych kontaktov so skutočnosťou a k jemnému zachyteniu toho, čo ich zaujalo.

V povinnom vyučovaní som sa snažila nájsť cestu k jednotlivcom, ktorí sa ťažšie zapájali do pracovnej činnosti; najmä domáca príprava u nich vyvolávala nezáujem, niekedy až nechuf. Toto sa však zmenilo **pri príprave projektov**, ktoré boli založené na vzťahu študentov k miestu školy, na spolupatričnosti s jej okolím, s pôvabným Vyšehradom, Vltavou...

Žiaci si sami vybrali z niekoľkých prediskutovaných návrhov príslušný projekt a každý jednotlivec podľa svojho vkusu **čiasťkovú úlohu**. Bol stanovený termín predvádzania (formou triednej akadémie i pre záujemcov z učiteľského zboru...) a anonymne bol vybraný moderátor programu. V dvojmesačných intervaloch si študent obstaral a spracoval informácie z odborných publikácií, z múzeí, z galérií, od učiteľov iných predmetov, od odborníkov z vedeckých inštitúcií, priniesol si materiál na predvádzanie, napr. reprodukcie, hudobné nahrávky, plány a nákresy. S každým študentom som prediskutovala jeho prípravu; moderátor zostavil program, s mojou pomocou zladil jednotlivé texty tak, aby na seba nadväzovali, neprekrývali sa a pripravil si sprievodné slovo. Ešte treba dodať, že jednotlivci s umeleckými sklonmi zložili vlastné básne a piesne, objavili sa aj pokusy o poviedku (à la Sv. Xaverius) a imitáciu miestnej povesti. Takto boli zamerané projekty *Vyšehrad*¹⁰ a *Vltava*, predvádzané po dva roky za sebou. Projekty rešpektovali individuálny záujem a orientáciu žiakov (projekt Vyšehrad vyhovoval záujemcom o sprievodcovstvo, históriu, archeológiu, architektúru a výtvarné umenie, hudbu, literatúru, botaniku, biológiu, geológiu, šport aj zábavu). Podobne projekt Vltava mal charakter putovania od prameňov Vltavy pozdĺž miest a hradov, sledoval aj vodné diela na Vltave, flóru i faunu na jej brehoch...

Prirodzeným vyvrcholením bolo **predvedenie projektu**, ktoré bolo vlastne prepojeným **súborom rečníckych cvičení**, prednášaných naspamäť (s písomnou podporou v ruke). Triedne predstavenie, ktorého sa zúčastnil aj riaditeľ, jeho zástupca a majiteľka školy, prebiehalo v triede so stoličkami usporiadanými do kruhu tak, aby každý žiak mal rovnako ďaleko od stredu kruhu. Aj toto usporiadanie rovnako ako podiel každého (podľa vlastného rozhodnutia) malo podčiarknuť myšlienku kooperácie a zároveň špeciálnu sociálnu rolu jednotlivca: každý pripravil program (až do predvedenia pre ostatných neznámy).

V prvej fáze prípravy prítlačivo zapôsobil príklad jednotlivcov, ktorí iniciatívne prinášali svoje materiály a informácie na **konzultácie**, aj na tých žiakov, ktorí sa inokedy nevyššímavo prizerali, – a výsledok bol potešujúci.

Pokúsili sme sa o realizáciu metódy projektu aj v jazykovej zložke, a to na tému *Múdrosť Čechov vo frazeológii*. Záujemci si preštudovali odporúčanú literatúru (frazelogické slovníky, články o frazeológii), jednotlivci urobili výskum poznatkov o ľudovej a kultúrnej frazeológii v triede, súčasťou projektu bolo aj

zbieranie frazém, napr. pranostík a ich výklad, ale aj súťaž (motivovaná jedným časopisom), v ktorej boli niektoré frazémy preložené do odbornej reči a poslucháči mali uhádnuť, aká frazéma sa pod „definíciou“ skrýva.

Okrem toho, čo už bolo povedané, predvedenie projektu smerovalo aj na posilnenie odvahy verejne vystupovať, a tým posilniť vieru vo vlastné sily a zároveň – v danom prostredí významnú – potrebu sebaovládania a nenásilnej kultivácie rečového správania.

Súčasnou prácou bolo tzv. ústretové štúdium/učenie¹¹ používané v uvedenej strednej škole bežne, ak bolo zadávané opakovanie učiva zo základnej školy – len po kratších úsekoch, aby ich zvládli aj žiaci bez požadovaných vedomostí – a to podľa odporúčanej učebnice (Vl. Styblík a kol.: Přehledná mluvnice češtiny pro základní školy. Fortuna, Praha 1992). Žiaci si mali preštudovať daný úsek (podľa inštrukcií, príp. podľa niekoľkých problémových otázok), v škole potom mali možnosť pýtať sa na to, čomu nerozumeli, čo im bolo nejasné, potom nasledovala diskusia o preštudovanej časti (namiesto výkladu, ktorý by bol redundantný), sprevádzaná kontrolnými otázkami.

Voliteľný seminár, určený študentom orientovaným humanitne, založil svoju činnosť na vzťahu fantázie a reality, s ich zreteľným odlíšením podľa zámeru a situácie, z ktorej komunikát vychádza a do ktorej smeruje, išlo o nájdenie tém podporujúcich tvorivosť, o produkciu komunikátov a ich predvedenie, kritickú analýzu a sebahodnotenie.

Imitačná metóda vychádzajúca z inšpiračného vzoru, ktorá bola použitá v začiatočnej fáze existencie seminára (len ako východisko), dokázala, že aj analogický postup môže byť tvorivý. Napríklad po zoznámení sa s kapitolou Vzorná próza v Lacinovom *Čtení o psaní* vznikli na tému *Šel dráteník po silnici, selka na něj volala, aby jí šel zadrátovat hrnec s dvouma uchama* texty à la poviedka pre mládež, dievčenský román, kovbojka, ale aj sci-fi, súdny protokol ai. Podobne po interpretácii typografických a experimentálnych veršov (napr. Havlových: Bariéra, Abeceda moderní společnosti..., Stankovičove Variace na de Amicise...) študenti vypracovali pod ich vplyvom verbálno-neverbálne texty, napr. *Zemeguľa, Zima, Zamilovaný*.

Zloženie seminára nás priviedlo na myšlienku nielen predstaviť obľúbené literárne dielo: *Odporúčam vám* – prezentované formou informačno-presviedčacou, ale i formou recitácie – od niekoľkých veršov obľúbených autorov po celé dlhé básne, vrátane prejavov chúlостivého, celkom „neškolského“ charakteru, pričom v niekoľkých prípadoch študenti (i opakovane) prinášali a predstavovali vlastnú – menej či viac vydarenú – básnickú tvorbu. Jedna z básní bola začlenená aj do učebnice českého jazyka pre 9. ročník,¹² inú prikladáme:

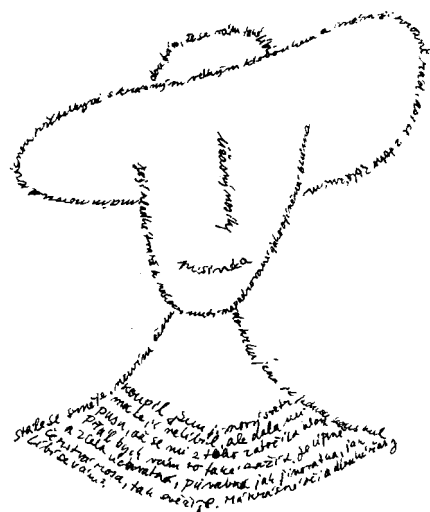
*Když večerní jdu ulici
jdu sám ne v davu
nad mojí těžkou palici
zřím modrých čtverců řadu*

*Jen to jsou barvy noci
ta stříbrná a modrá
první patří měsíci
lidem zas ta druhá*

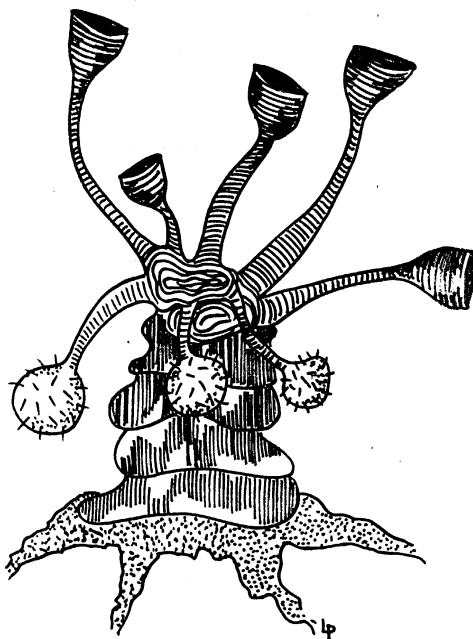
Náš národ veľmi poslušný
 dbá všetkých rozkazů
 jak začne program večerní
 sedne a drží tlamu

Už bojíme se sami žít
 nevíme koho volit
 oni nám řeknou jaké bít
 a na které se zlobit

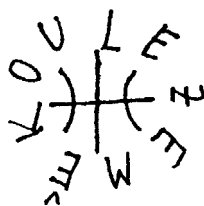
Mimoriadny ohlas vyvolal **fantazijný obrázok** (venovaný študentkou A.P. z FF UK), ktorý poslužil ako inšpiračný zdroj pre voľný text.

Zamilovaný

Zima

Vzniknuté texty predstavovali jeden z vrcholov produkčnej činnosti žiakov. Študenti vytvorili texty opisné, rozprávacie, sci-fi, úvahové aj výkladové. Jednotlivci videli v obrázku fantastickú rastlinu -strom, hubu, kvetinu, ale aj zviera, nadprirodzenú bytosť, schému vzniku života – z hľadiska fylogenetického i ontogenetického. Väčšina študentov rozohrala fantáziu naplno:

Tak co je to tady za potvoírku podivnou: ano je to ona

Vidím její chapadélka, jak se ladně vzdouvají a všude okolo je voda.

Jak tak uvažují, říkám si: mám pěkné nedostatky v biologii. Kdybych je neměla, věděla bych, není-li ta sasanka třeba masožravá. To snad aby si chudák Honza Nosek radši přisedl, mohla by na něj dostat chuť a slupnout ho jak zralou malinu.

Proboha ! Co se to děje ?! Jedno z těch chapadel si právě ovíjí Honzův batoh a další mu v něm šmátrá, asi po svačině. Ne, po svačině to nebude. Vidím, jak si vytahuje učebnici českého jazyka a jede třetím chapadlem po rádcích, jako by je četlo. V úžasu však zjišťuji, že po něm zůstává jen bílý papír. Volám, už nahlas: „Zničte to, zničte ten výplod mé fantazie!“ ...

Kdysi, je to už dávno, přinesl si tatínek domů Něco. To něco byla hnusná, odporná, slizká houba, která měla mít, prý, zázračné, léčivé účinky. Prý ! Lidé, ti, co ji užívali, dožívali se až stopadesáti let. Taková to byla houba. Takový to byl zázrak !

Říkalo se jí Kombucha nebo Kumbucha. Já jsem se jí bála, protože se tak divně hýbala, mrškala, mlaskala, plácala sebou...maminka ji nenáviděla, protože smrděla !

Vždycky, když ji maminka chtěla vyhodit, tatínek ji to rozmlouval slovy, že chce být velmi zdravý a živ sto padesát let. Maminka se v duchu sama pro sebe smála tatínkově naivitě. Určitě !...

Téměř šokující zprávu zveřejnili minulý týden vědci z Kalifornské astronautické společnosti (KAS). Obří teleskop, který již několikátým měsícem brouzdá vesmírem, objevil v blízkosti planety Pluto novou planetu, nazvanou Yukon. Po bližším zkoumání této planety se zjistilo, že na planetě je život !

„Podařilo se nám zachytit primitivní formy života,“ sdělil vedoucí sekce pro výzkum mimozemského života doc. George Kesey...

Opačný prístup bol zvolený pre komunikát, v ktorom bola na vystihnutie deja záväzne určená len **jedna obmedzujúca podmienka**, napr. forma: dialogická. Vnikli texty s dejovým spádom, živé a jazykovo neutrepané.

Postava A si mávne na taxi. Po chvíli konečne jeden zastaví. Otvorou se dveře a vyklo-ní se postava B – taxikář: „Dobřej, kam to bude. A máte peníze?“ „Potřebuju rychle na Pavlák. I. P. Pavlova. Můžu?“ Taxikář chce ještě něco říci, ale postava A se cpe dovnitř a pokračuje:

„To sem rád, že ste mi zastavil. Trčím tu už snad půl hodiny a pořád nic. Tak jedem, jedem. Díky moc. Jo, a abych nezapomněl – ne abyste mě vozil hodinu po Praze. Chci na Pavlák. Jo?“

„Jo jasně. To se nebojte, já ...“

„A taky na mě nic nezkoušejte. Znáám to moc dobře. Tak jedem?“

Taxikář se mlčky rozjede. Projede pár ulic, ale postava A mu náhle strhne volant na stranu a křičí:

„Doleva, doleva, já chci na Pavlák. Říkal sem ti, abys na mě –“

Taxikář dá postavě A pěstí a strhne volant zpět:

„Debile, snad znám Prahu, ne? Co to na mně zkoušíš, ty parchante?“

„Dobře, dobře. Klid.“ *Postava A se uklidní. Jedou ještě chvíli, ale v další zatáčce opět postava A zařve:*

„Tady doprava, dělej, co ti říkám. Kam to jedeš?“ *a vrhne se na taxikáře. V nastalé rvačce taxikář auto zastaví a vykopne postavu A ven. Okolojdoucí policista přiběhne a dá taxikáři ránu obuškem. Postavu A kopne do břicha. Pak se ptá:*

„Co se stalo?“

Taxikář je omráčen a slova se ochotně ujímá postava A:

„Jel jsem taxikem a ten chlap mi vyhrožoval, že jestli mu nedám všechny prachy, tak mě zabije. Vytáhl na mě pistolí, ale já jsem mu jí vyrazil z ruky a pak auto zastavilo a ...“

„Jo, jasně. Tak toho chlapa si vezmu s sebou. Anebo víte co? Nebudeme to protahovat. Tak tady“ – *prohledá omráčeného taxikáře.* „Vemte si půlku – dělá to asi deset táců a já si vezmu druhou a nebudem obtěžovat zákon. Dobrý?“

Postava A se usmeje a dojde k ležícímu taxikáři. „Dobrý,“ *řekne, když ho kopne do řeber. Pak odejde.*

Nielen epické, ale aj lyricky ladené prozaické texty boli métou nášho snaženia (námety ako *Ráno*, *Prebudenie*, *Deň* alebo *Jeseň*) – napriek niektorým prípadom citovej rozťahanosti alebo vypätosti, s ktorými sa u adolescentov často stretávame, poskytovali i esteticky pôsobivé obrazy:

(ranní rosa)...

Ta ukryje ve své svěží náruči celou zem. Zvýrazní rysy květinám, poškádlí se s jehlicemi smrků a vyrazí jako pot na starých čelech kamenů. Neposedná rosa však chvíli nevydrží, hned jí k sobě lákají vysoká oblaka. Ona jejich pozvání přijímá a začíná šplhat po strmých paprscích. Než ale dospěje k blankytným výšinám, stačí prosytit celý kraj svou podmanivou, tajemnou vůní. Když se pak na své pouti ohlédne, spatří, která se celá příroda namáčí do ranní zlaté koupele. Na tento pozdrav slunce radostně odpovídají stovky obyvatel lesů a strání, všichni opeřenci jsou již na nohou a hlasitě to oznamují okolí. I celý zbytek živočišné říše hlasitě zívá a protáhl přední pracky či si ploutví protřel oči, aby mohl radostně přivítat příchod nového dne.

„Ahoj. Jmenuji se 16. říjen a je mi asi tak šest hodin a pár minut.

Do konce života mi zbývá něco kolem osmnácti hodin, a tak musíš uznat, že se moc dlouhého věku nedožiji..

Takže rychle vstávej, protože žiju jenom dnes a zítra už tu nebudu. A co neuděláš během těch několika hodin, tak toho se už nedožiju a nechci být ochuzen o spoustu zážitků jako můj zesnulý bratříček. Kdybys ho slyšela, jak nařikal, když mi předával klíč od sluneční dráhy...“

Znovu som sa presviedčala o tom, že **vhodne vybraný, inšpiratívny námet**, taký, ktorý študenti prijímajú za svoj, s ktorým žijú, o ktorý majú záujem, vzbudzuje ich tvorivosť. Potvrdila sa skúsenosť, že výber tém ovplyvňuje vo veľkej miere úroveň spracovania, a to, že tvorivé prejavy môžu byť inšpirované vlastnými priamymi zmyslovými a citovými zážitkami, ale aj nepriamymi (z čítania) rovnako ako fiktívnymi (obrazotvornosť).¹³ Vznikali pôvabné emocionálne, niekedy i intímne ladené texty popri textoch vtipných, hravých, slohovo sviežich.

S ohľadom na študentov so záujmom o publicistiku sme sústredili pozornosť aj na rôzne **publicistické žánre**, a to písomné aj ústne. K písomným patrilo napr. interview s osobou podľa vlastného výberu:

První, původní verze:

VT: „Čau Bumlo, hele potřebuju pár věci se tě zeptat. Co ?“

RV: „Vo co de ? Co zas ňáký – tyjo – tady se mě ptát jo ? A proč ?“

VT: „Tak jo. Tak zaprvý: co si myslíš vo tom, no, co si myslíš vo tělocviku, posilování, ne ?“

RV: „Jaký posilování ? To myslíš ty blbůstky s Řešátkem nebo co ? Tam by tyjo i - tyjo žížala se nezadejchala. Ne, todle tam nedávej. Jo posilování ? Tak to je dobrý no.“ ...

Druhá, cenzurovaná verze:

VT: „Čau Bumlo. Potřebuju se tě na něco zeptat.“

RV: „Dobře.“

VT: „Co si myslíš o tělocviku, konkrétně o posilování ?“

RV: „Celkem to jde.“ ...

Robili sme aj reportáže zo života v gymnáziu, napr. z maturitného večierka:

První maturitní ples našeho gymnázia měl i přes moji původní averzi k němu velmi dobrou úroveň. Už v šatnách mě uvítaly zástupy lidí, známých i neznámých, kteří se hrnuli jako proud přese mě kamsi dál. Všude okolo vládl lehký chaos. Bylo možno pozorovat, jak se davem prosmýkují více či méně nervozní maturanti – kdo by se jim divil.

Už od začátku bylo ale vidět, že celý ples je dobře zorganizovaný. Něco po půl osmě bylo proneseno přivítání, po něm následovaly fanfáry a velmi pěkné předtančení taneční školy Lucerna. Úvodní slovo pana ředitele a paní majitelky by jistě všechny nadchlo, kdyby jej ovšem bylo slyšet. Těsně před osmou hodinou zazněly fanfáry a slavnostně vyšli maturanti. Jedna ze studentek dostala slovo, aby přednesla pravděpodobně poděkování rodičům i profesorům, ale bohužel ani to nevynikalo srozumitelností, ovšem – upřímně řečeno – ani ji nikdo moc neposlouchal. Po potlesku se studenti jali pobíhat s připravenými plachtami po sále a chytat do nich peníze, které jim ostatní, a zejména rodiče, házeli. Zpočátku se nezdálo, že by si nějak moc vydělali, ale časem, jak začaly plachty těžknout, optimismu přibývalo...

S rozpakmi som študentom navrhla inú, doposiaľ na strednej škole bežne nevyužívanú formu, a to **besedu pri okrúhlym stole**, riadenú predsedajúcim študentom.

Nápad simulovať odborné diskusie študentov na počudovanie zaujal, a tak sme túto formu vyskúšali pri dvoch tematických okruhoch. Prvá téma – na pohľad nie príliš príťažlivá pre žiakov – *Spisovnosť a nespisovnosť ve verejnom sdělování* mi priniesla nemalé prekvapenie. Nekonformní študenti netuctového gymnázia vystupovali z určitých sociálnych pozícií a vyslovovali vyspelé názory racionálne podložené, zbavené negatívneho radikalizmu mladosti.

Neprejavila sa tu predpokladaná tendencia po uplatnení extrémnych, konfliktných stanovísk; naopak, žiacke riešenia boli v súlade so stanoviskami reprezentovanými prevažnou časťou lingvodidaktikov.¹⁴

Druhá téma, vybraná z niekoľkých možností, *Všimavost/nevšimavost*, bola chápaná ako riadená beseda **pred televíznou kamerou** – študenti ju skutočne nakrúcali a dodatočne účastníkom a záujemcom premietli (kazetu mám k dispozícii). Po úvodnom slove vybraného študenta nasledovali jednotlivé vystúpenia – študenti zaujímali k problému staviská z pozície filozofa, psychológa, sociologičky, právničky, ekologičky, lekára, herečky a jednoduchých občanov. Všetci prijali zvolenú sociálnu rolu za svoju, úplne sa do nej vžili a vložili do svojich vystúpení veľkú mieru presvedčivosti, napr. obhajoba paragrafu o nutnej obrane z úst „právničky“ alebo reč „lekára“ o nevšimavosti k postihnutým občanom sugestívne predostierali významné argumenty. Z rokovania bol urobený aj vecný písomný záznam.

Naposledy uvádzané metódy **simulačných hier**, založené na prepožičaní a prijatí roly¹⁵ a na kooperácii a družnosti pracovného tímu aktivizovali všetkých účastníkov. Pozitívne spolupôsobilo aj to, že študenti, ktorí sú obľúbení a zároveň majú u spolužiakov veľkú autoritu, boli najústretovejší, najaktívnejší. Stojí za poznámku, že v seminári prevažovali chlapci, dievčatá, aj keď v menšine, tým však netrpeľi. Zo začiatku sa vytváral hraný vzťah spoločenskej ohľaduplnosti, ktorý sa postupne stával prirodzenou súčasťou chovania.

Aj posledná téma, pôvodne zamýšľaná ako komplexné a spoločné písomné a ústne spracovanie *portrétu vybranej osobnosti*, vďaka účastníkom seminára dostala príťažlivú **podobu videoprogramu**. Študenti si po rozmyslení, váhaní a rôznych nápadoch stretnúť sa s tou či onou významnou osobnosťou zvolili mladého profesora, nášho bývalého frekventanta diaľkového štúdia FF UK (ktorého sme majiteľke pri otváraní školy odporučili prijať), otca troch malých detí, človeka s kultúrnymi a športovými záujmami... Študenti ho interviewovali, natočili scény z jeho domácnosti, z výletu s rodinou, nechali o ňom hovoriť aj jeho kolegov a žiakov, charakterizovali ho na základe získaných faktov a podľa vlastných skúseností ako osobnosť s istými črtami renesančného človeka.

Spolu s podporou žiackej tvorivosti išlo v seminári aj o pestovanie **pozornosti a úcty k výsledkom práce druhých**. Na vytvorenie priaznivej atmosféry **načúvania** a na posilňovanie **umenia mlčať** vhodne prispievalo prostredie, v ktorom sa seminár konal, totiž klubovňa vybavená stolíkmi a kreslami, nechýbali v nej televízia a video, ale ani biela tabuľa (na zaznamenávanie jazykových a štýlových javov, ktoré sa stávali v debatách predmetom analýzy – ktorá však nikdy

neprevažovala nad kreatívnou činnosťou, bola vždy zameraná na vlastné individuálne zdokonaľovanie alebo korektúru textu).

Škola poskytla semináru aj **nástennú tabuľu**, na ktorej bola **zverejnená študentská tvorba** (najprv prednesená ústne na seminári, prediskutovaná, autorom upravená a potom odovzdaná tlačovej „referentke“). Bohužiaľ, vplyvom mojej neprozreteľnosti mnohé zaujímavé práce z nástenky zmizli bez toho, aby sme si urobili ich kópie.

Chcela by som ešte podotknúť, že rok práce v dvojhodinovom voliteľnom seminári patril k mojim najlepším učiteľským zážitkom, a pozitívnym hodnotením nešetrili na záver roku ani účastníci seminára. Snáď môžem ešte doplniť, že počas roka sa medzi mnou a frekventantmi vypestovala vzájomná dôvera, mohla som pozorovať aj isté úsilie o zjemňovanie mravov, dokonca pokusy o galantnosť (teda i o vyššiu úroveň rečového správania). Stretla som sa u sedemnásťročných mláďencov s tým, čo poznajú snáď len učiteľia 1. stupňa: čakanie na učiteľa pred školou a odprevádzanie zo školy.

Na záver konštatujeme, že otázku naznačenú v nadpise nemožno jednoznačne ani jednosmerne kladne zodpovedať. Tvorivosť učiteľa do istej miery podmieňuje tvorivosť žiakov, ale aj naopak: kreativita učiteľa môže byť posilnená, ale aj blokovávaná žiakmi. Mala som šťastie, že sa realizovala väčšinou prvá eventualita.

LITERATÚRA

¹J. Hlavsa: Psychologické základy teorie tvorby. Academia, Praha 1985

²Pozri M. Čechová: Tvorivosť žiáků. In: Vyučování slohu SPN, Praha 1985, 95-106

³Pozri i Groupe francais d'éducation nouvelle: Všichni na jedničku. Alternativní didaktické postupy. UK, Praha 1991

⁴Porov. M. Čechová: Vyučování slohu. SPN, Praha 1985, s. 89 a 100

⁵J. Müller: Sloh ve světle názorů reformních. Pedagogické rozhledy 3, 1990, 8 pokračování

⁶Pozri St. Štech: Škola stále nová. Karolinum, Praha 1992

⁷Porov. J. Mareš – J. Křivohlavý: Komunikace ve škole. MU, Brno 1995

⁸Pozri Vyučování slohu (bod 3) s. 103

a Zd. Kožmín: Inspirace a sloh, ČJL 35, 1984-85, 202-213, dtto in Tvořivý sloh, Victoria publishing, Praha 1995

⁹Vl. Styblík – M. Čechová – P. Hauser – A. Jedlička – B. Sedláček: Český jazyk 6. Fortuna-SPN, Praha 1994, s. 151-152

¹⁰Inf. o tom v čl. M. Čechovej, K. Olivu, P. Nejedlého každoročne v ČJL a v publikácii M. Čechová, K. Oliva: Hrátky s češtinou. SPN, Praha 1993

¹¹Pozri bod 3, s. 122

¹²Vl. Styblík – M. Čechová – P. Hauser – E. Hošnová: Český jazyk 9. SPN, a.s., Praha 1996, s. 100

Pozri i Zd. Kožmín: Poezie a sloh. ČJL 34, 1983-84, 10-20

¹³M. Čechová (pozri bod 3), s. 107

A. Šimonková: Ještě k tvořivosti ve slohovém projevu. ČJL 29, 1978-79, 14-23

¹⁴O obsahu tejto diskusie som referovala v príspevku *Spisovnost a nespisovnost z hlediska školy* na brnenskej konferencii 1995, pozri zb. PF MU, Brno 1995, s. 323-328

¹⁵Pozri o tom i H. Kasíková: Interakční žánry ve vyučování. In: Co se v mládí naučíš. Pražská skupina školní etnografie. UPPV PF, Praha 1992

Situačná hra ako rozvíjanie hodnotiaceho myslenia

EVA ŠTEVKOVÁ

(Zo záverečnej práce I. kvalifikačnej skúšky)

Nielen učitelia, ale aj žiaci často hovoria o škole, o problémoch, o nedostatkoch, o učiteľoch. Samozrejme, vidia klady či nedostatky zo svojho „zorného uhla pohľadu“. Nemyslíme si však, že žiaci rozoberajú len nedostatky učiteľov. Dokážu oceniť aj to dobré, čo sa v nás, učiteľoch, skrýva i objavuje. V nasledujúcom rozhovore žiaci určujú poradie či zásluhy jednotlivých učiteľov.

Situačná hra *Kto je najlepší* sa začína:

Žiak A: Najlepší je pán učiteľ Veselý. Nemá chybu! Všetko si pamätá, nikto mu neprejde cez rozum. Je zamilovaný do matematiky. Fantastická hlavička! Pre neho existujú len čísla. Mne sa zdá, že aj žiakov si zaraďuje vo svojej pamäti podľa čísla. Štvorka je u neho už dobrá známka. Začiatok odpovede – to je sypanie definícií a vzorcov. Nie je skúpy na pochvalu. Čo sa uňho naučíme, to „na staré kolená na strednej škole akoby sme našli“. Som v matike dobrý a to dokáže oceniť. Je hrdý na nadaných žiakov.

Úvaha nad vplyvom pána učiteľa Veselého na žiakov:

Pán učiteľ je prísny, autoritatívny typ, čo žiaci uňho oceňujú. Rozvíja logiku a pamäťové myslenie žiaka. Neberie do úvahy subjekt žiaka, vedie ho k memorovaniu definícií a vzorcov, čo je v hierarchii poznatkov na prvom mieste. Nezabúda na pozitívne hodnotenie žiakov, za výborné výkony ich pochváli. Zamieriava sa na rozvíjanie schopností a vedomostí len nadaných žiakov, ktorí sa snažia výklad učiteľa pozorne vnímať a náročné učivo si zapamätajú už na hodine. Pochvala motivuje. Pán učiteľ ale „zabúda“ práve na slabších a menej nadaných žiakov. Na hodine prevláda napätie. Absentujú tvorivé hry a cvičenia zamerané na rozvoj tvorivosti.

Žiak B: Pani učiteľka Kalinová je oveľa lepšia! Znamky pre ňu nie sú podstatné ako pre pána učiteľa Veselého. Jednotka sa u nej získava veľmi ľahko. Som slabá žiačka, ale nemám ťažkosti s učením. Dokonca ma to učenie aj zaujíma. Niekedy sa mi zdá, ako keby sme sa ani neučili. Rada diskutujem, hlásim sa, keď začneme hovoriť o filmoch a časopisoch. Ku knihám sa nedostanem často, ale diskusiu o nich priam zbožňujem. Ani sa nenazdáme a už sme aj v učive slovenskej literatúry. A to je na týchto hodinách fantastické!

Úvaha nad vplyvom pani učiteľky Kalinovej na žiakov:

Pani učiteľka Kalinová si volí k žiakom cestu objektivity. Využíva hravú formu výuky. Žiaci nadobúdajú dojem, že sa vlastne ani neučia, ale na hodinách slovenského jazyka popritom neustále pracujú. Pani učiteľka považuje každého žiaka za individualitu a rešpektuje aj prospechovo slabších žiakov. Jej vzťah k predmetu sa preniesol na postoj žiakov k nemu. Podarilo sa jej vypestovať blízky vzťah k slovenskému jazyku u všetkých žiakov bez rozdielu. Neustále rozvíja ich schopnosť vyjadrovať sa a tvorivo myslieť. Vyučovacia hodina prebieha v pokojnej atmosfére.

Žiak C: Pán učiteľ Takáč má rôzne hodiny. Raz vymyslí to, raz zasa ono. Vždy robíme niečo iné. Je priam majstrom. On je najlepší. Nikomu nič neodpustí, dáva nám zabráť, od každého vyžaduje splnenie individuálnej úlohy. A niekedy zas spomalíme tempo. Vtedy vraj „Porovnaj! Usúd, čo je dobré! Zhodnot správnosť či nesprávnosť!, alebo Rozmýšľaj! Hľadaj inú možnosť, iné riešenie!“ A dokonca niekedy sa robí, že aj on rozmýšľa nad problémom, tvári sa, že si sám nie je istý, alebo sa zámerne pomýli a čaká, že ho my sami opravíme. Zvyčajne nám položí takú otázku, že nám trvá celé dni, kým si spomenieme na správne riešenie. Som dobrá žiačka a niekedy si ma doberá. Stáva sa mi, že sa nepripravím na hodinu a vyhovorím sa. Uzná aj výhovorky. Nerobím to však často. Nechcem zneužívať jeho dobrý vzťah k nám, žiakom. Mám veľmi rada hodiny s pánom učiteľom Takáčom.

Žiak D: Ja nám najradšej hodiny s pani učiteľkou Zemanovou. Aspoň si oddýchnem. Nemusím ani rozmýšľať, ani sa hlásiť. Cítim sa veľmi príjemne. Pani učiteľka učí veľmi dobre, ale nie je to také, ako u pána učiteľa Takáča. Ona nás ničím neprekvapuje. Aj napriek tomu ju mám veľmi rada. Cítim, že aj ona nás má rada. Pri vysvetľovaní je trepezlivá. Ak niečo nepochopíme, vráti sa k tomu a vysvetlí to ešte raz. Ak treba, aj viackrát. Potom to už asi len hlupák nepochopí. Písomku zostaví tak, aby každý z nás mal dobrú známku. Nič nenechá na náhodu. Štvorka je u nej najhoršia známka. Medzi nami nerobí rozdiely. Každý žiak je u nej rovnaký.

Úvaha nad vplyvom pani učiteľky Zemanovej na žiakov:

Pani učiteľka Zemanová patrí k menej tvorivým učiteľom. Svojim štýlom vyučovania pestuje u žiakov priemernú vedomostnú úroveň. Je nenáročná. Vedie žiakov k pohodlnosti a nesamostatnosti. Žiaci považujú jej hodiny za „hodiny bez prekvapení“. Tvorivé metódy, formy a prostriedky vyučovacieho procesu sa u nej vyskytujú zriedkavo. Na jej hodinách prevláda stereotyp a monotónnosť. Nediškrétny prístup k žiakom vytvára z času stráveného s ňou 45 minút pohody a odychu bez napätia.

Ktorý učiteľ je najlepší, najtvorivejší? Každý z nich má svoj vlastný štýl vyučovania, každý vytvára u žiakov predpoklady pre rozvíjanie tvorivosti. Jeden viac, druhý menej. Spomedzi nich by mal najväčšiu šancu získať ocenenie za vysokú

tvorivosť pán učiteľ Borovský. Vede žiakov k vytváraniu vlastných súdov i úsudkov, porovnáva, konfrontuje, hľadá nové riešenia, experimentuje, vedie žiakov k sebavzdelávaniu a sebahodnoteniu. Jeho vzťah k žiakom i k učebnej látke je dynamický a tvorivý.

V hre však vyučujú štyria učitelia, preto treba určiť ďalšie poradie. Pri spracovaní situácií bolo dôležité objasnenie postojov žiakov k svojim učiteľom a po analýze ich prehovorov sa na druhé miesto dostáva pani učiteľka Kalinová. Veľmi účinne rozvíja u žiakov schopnosť samostatného sebavzdelávania. Jej postoj k nim formuje také povahové črty žiakov, o rozvíjanie ktorých musí ísť každému učiteľovi. Pani učiteľka sa stáva na hodine rovnocenným partnerom žiakov.

Pán učiteľ Veselý sa umiestni v hodnotení tvorivosti na tretom mieste. Aj keď je autoritatívny typ, používa pozitívne hodnotenie žiaka. Chybou je jeho jednostranné pôsobenie len na nadaných žiakov. Menej tvoriví a slabší žiaci ťažšie získavajú vzťah k predmetu a k učiteľovi. Chýba im inšpirácia a tvorivá hra.

Menej tvorivejšia je pani učiteľka Zemanová. Žiaci ju majú radi a štýl jej vyučovania im vyhovuje. Chýbajú však tvorivé metódy, formy a prostriedky, zmena štruktúry vyučovacej hodiny a diferencovanie pedagogického pôsobenia na žiakov.

Každý z týchto štyroch učiteľov má profesionálne rád svojich žiakov. V takej škole, kde vyučujú, sú žiaci v dobrých rukách.

Ludová slovesnosť ako zdroj motivácie pri vyučovaní zámen

BOŽENA KOHÚTOVÁ

Skúsenosti posledných rokov potvrdzujú, že žiaci a študenti získavajú na našich školách kvantum vedomostí, takže v tomto smere prevyšujú kolegov v zahraničí. Chyba je v tom, že často ide len o pasívne získané vedomosti, ktoré absolventi škôl nedokážu v praxi tvorivo a variabilne využívať. Nemajú dostatočne rozvinutú schopnosť riešiť dané problémy, vlastným úsilím sa dopracovať k zaujímavým riešeniam.

Plachosť, málo aktivity, ctižiadosti a sebadôvery. Tak sa dá charakterizovať mnoho mladých ľudí, ktorí končia školu často s vynikajúcim prospechom.

Väčšina z nás už pochopila, že aktivita je prejavom životnej sily jedinca a úmerne so stúpajúcou aktivitou stúpa aj šanca uplatniť sa v živote. Paradoxom doby je fakt, že aktivita mnohých sa sústreďuje na podnikanie, a to do takej miery, že

rodičia nemajú čas na deti a málo sa zaujímajú o ich prácu v škole. Nezáujem zo strany rodičov o školu sa prenáša aj na deti, preto sa teraz viac ako inokedy treba zamýšľať nad problémom nízkeho, respektíve negatívneho vzťahu žiakov k škole a k učeniu. Je na nás, učiteľoch, aby sme žiakov správne motivovali, pritiahli k škole zaujímavými metódami práce.

Keďže prirodzenou vlastnosťou detí je zvedavosť, túžba po poznaní, ku ktorému sa dopracujú vlastnou aktivitou, treba **sústrediť pozornosť na motiváciu**.

Hľadať a vyberať vhodné prostriedky a **progressívne metódy práce**, ktoré podnecujú žiakov k aktivite a iniciatíve, samostatnosti, tvorivosti, ale aj k spolupráci, uvedomelosti a nevyhnutne aj k národnej hrdosti, teda motivovať a aktivizovať tak, aby na konci vyučovacej hodiny žiaci skonštatovali, že hodina bola krátka, zámená sú fajn, gramatika je vlastne zaujímavá.

Neobmedzeným zdrojom motivácie je ľudová slovesnosť.

Malé formy ľudovej slovesnosti – príslovia, porekadlá a hádanky sú veľmi vďačným materiálom nielen pri vyučovaní skladby, ale aj tvaroslovia, napríklad zámen.

Ich formatívna a informatívna funkcia je jedinečná a neopakovateľná. Umožňujú množstvo variácií vo vyučovaní a sú bohatou studnicou, z ktorej by mal čerpať každý učiteľ. Príslovie môže byť mottom hodiny, ale dá sa používať aj priebežne pri hodnotení aktivity a práce, napr. *Komu sa nelení, tomu sa zelení* – ako pochvala. *Práca chvatná, málo platná* – ako pokarhanie. *Robota má horký koreň, ale sladké ovocie* – na povzbudenie atď.

Pri správnom výbere a použití môžeme využiť práve hádanky a príslovia **na rozoznávanie opytovacích a vzťažných zámen a ich funkcie**.

PRÍKLAD:

Téma: **Opytovacie a vzťažné zámená**

Cieľ: Rozoznávať a používať opytovacie vzťažné zámená. Transformovať jednoduché opytovacie vety na súvetia. Systematika opytovacích a vzťažných zámen.

Východiskový text

Fáza: expozičná

Vstupná motivácia nasleduje po zopakovaní ukazovacích zámen.

a) Kto videl kostol z konôp? (Kto stál v konopách a díval sa na kostol.)

Čo je v mäkkom chlebe najtvrdšie? (Zuby.)

Bez čoho sa chlieb neupečie? (Bez kôrky.)

Čím vonia mladucha cestou na sobáš? (Nosom.)

Ktorý remeselník je najbezočivejší? (Holič. Berie priamo z úst.)

Aký pluh použili ľudia pri prvej orbe? (Nový.)

Akých rýb nacytajú rybári najviac? (Mokrých.)

Čí jazyk je najsladší? (Matkin.)

b) Kde umrie viac ľudí – na šibenici alebo na cintoríne? (Na šibenici.)

Kedy je najviac dier do neba? (Po žatve.)

Načo pánboh stvoril zemiaky? (Aby aj chudobní mali čo z kože drať.)

Prečo pánboh stvoril Evu až na koniec? (Aby mu nehovorila do práce.)

Kolko klincov treba do podkovy dobre podkutého koňa? (Ani jeden.)

Z knihy Veselé putovanie po Slovensku Vyd. Orbis v Prahe 1934

Hádanky sú vybrané a zoradené tak, aby otázky tvorili určitý systém. Do dvoch skupín sú rozdelené podľa ohybnosti.

Úlohy pre žiakov:

1. Intonačne správne prečítať a hádať, resp. uhádnuť hádanky.
2. Určiť druh viet podľa modálnosti a zloženia.
3. Vyhľadať opytovacie zámená.
4. Zistiť, čím sa líšia zámená v prvej skupine od zámen v druhej skupine. (Ohybnosť.)
5. Určiť vzory ohybných zámen.

Po zápise sa vraciame k prvej hádanke, ktorú prepíšeme na tabuľu. Potom žiadame od žiakov, aby zopakovali odpoveď na prvú hádanku celou vetou a napíšu pod prvú vetu: „*Kto videl kostol z konôp?*“

Kostol z konôp videl ten, kto stál v konopách a díval sa na kostol.

D: Úloha pre žiakov: prečítať si vety, porovnať, objaviť problém. Žiaci zistia, že sa zámenom *kto* pýtame v prvej vete, v druhej nie. (Problém – akú funkciu plní zámeno *kto* v druhej vete.)

I: Po rozdelení do skupín žiaci dostávajú za úlohu zistiť, akú funkciu plní zámeno v prvej a akú v tretej vete, kedy túto funkciu plní a ako ho nazveme. Pri riešení majú k dispozícii Krátky slovník slovenského jazyka.

Porovnávaním viet prichádzajú žiaci k záveru: Prvá veta je jednoduchá opytovacia. Druhá veta je zložená oznamovacia. Zámeno *kto* je na začiatku druhej vety. Na základe hesla v slovníku pri zámene *kto* vyvodí, že použitím tohoto zámena po zámene *ten* (...ten, kto...) vzniká medzi vetami úzky vzťah. Zámeno *kto* nahrádza v súvetí spojku a môžeme ho nazvať vzťažné.

T: Tvorivú činnosť žiakov začneme úlohu:

Jednoduchú opytovaciu vetu: „S kým sa priateľíš?“ zmeňte na súvetie tak, že doplníte prvú vetu a vznikne príslovie: Žiaci bez problémov povedia prvú časť príslovia: „Povedz mi“. Prvú časť príslovia napíšu na jednu tabuľu, druhú časť – druhú vetu na druhú tabuľu. Potom vymýšľajú rôzne varianty:

- a) k vete „Povedz mi,“ vymýšľajú druhú vetu (kde ideš, čo robíš, prečo si nebol v škole...)
- b) k vete „S kým sa priateľíš“ vymýšľajú prvú vetu (prezrad mi, ukáž mi, pošepni mi,)

Potom tvoria dvojice žiakov vlastné vety a súvetia: 1. žiak – jednoduchú opytovaciu vetu, 2. žiak ju rozšíri na súvetie. Pri tejto úlohe vychádzajú z konkrétnej situácie a vyvolaný žiak sa môže spýtať na niečo ktoréhokoľvek spolužiaka, ktorý neodpovie na danú otázku, ale ju použije na vytvorenie súvetia. 1. žiak: „Prečo sa bavíš?“ 2. žiak: „Povedz mi , prečo sa bavíš?“ Môžeme žiadať aj odpoveď v 1. osobe: „Poviem ti, prečo sa bavím.“

O: Ostatní žiaci sledujú správnosť otázok a odpovedí a určujú, aké zámeno bolo vo vete, či bolo opytovacie alebo vzťažné, opravujú nesprávne utvorené vety, zdôvodňujú správnosť či nesprávnosť odpovedí žiakov.

R: Posledná úloha – realizácie – je samostatná práca – napísať krátky dialóg, v ktorom žiak využije opytovacie a vzťažné zámená.

Napr.: – Janko, kde ideš?

- Ešte neviem, kde idem.
- A kedy sa vrátiš?
- Nechápem, prečo to chceš vedieť.

Pri takto postavenej hodine sú žiaci aktívni a rozlíšenie opytovacích a vzťažných zámen, dokonca i dotváranie jednoduchých viet na súvetie, zvládnu i veľmi slabí žiaci. Okrem toho je to výborná príprava na vyučovanie podradovacích súvetí, konkrétne na jednoduché súvetie s vedľajšou vetou predmetovou, ktorá sa preberá v 7. ročníku.

Poznámka: Iste ste uhádli z veľkých písmen na začiatku odsekov slovo DITOR (M. Zelina)

Ludová pieseň

V rámci medzipredmetových vzťahov a v záujme spestrenia hodín jazykovej zložky SJ je vhodné využiť na motiváciu ľudových pieseň. Takúto možnosť niekedy ponúkajú aj učebnice. Ludovú pieseň je vhodné použiť **pri učebnej látke o nárečiach** ako akustickú demonštráciu. Ludovú pieseň bez nárečových prvkov využijeme aj pri vyučovaní skladby alebo tvaroslovía. Po zaspievaní piesne alebo jej časti vyhladávať žiaci rôzne slovné druhy, všimajú si frekvenciu jednotlivých slovných druhov, určujú druh viet v rámci precvičovania učiva. Pieseň môže poslúžiť aj **ako vstupná motivácia**.

PRÍKLAD:

Téma: Vymedzovacie zámená

Cieľ: presný význam vymedzovacích zámen v texte.

Fáza: expozičná

Použitá pieseň: Z Východnej dievčatá

Postup:

1. Zaspievanie piesne.
2. Vyhladávanie a určovanie osobných, zvratných a opytovacích zámen.
3. Overovanie významu zámen *každý*, *sama* v spojení s rôznymi podstatnými menami.

Po dostatočnom množstve príkladov žiaci pochopia pojem úplnosť (čo do počtu) aj ako protiklad – nedostatok a z toho vyplývajúce pomenovanie týchto zámen – vymedzovacie. Totožnosť a odlišnosť môžeme ďalej demonštrovať na porovnávaní predmetov v triede – učebnice, perá, farba na rôznych kusoch odevov, ktoré majú žiaci na sebe.

Existuje mnoho možností, ako využiť ľudovú slovesnosť pri vyučovaní všetkých zložiek slovenského jazyka, len sa treba častejšie zamyslieť a hľadať, premýšľať, akým spôsobom priviesť žiakov **cez poznávanie starého k poznaniu nového**. Vyžaduje to niekedy veľa času, ale výsledný efekt – záujem žiakov, ich aktivita a radosť z poznávania stojí za to.

Literárnohistorické pamiatky Bratislavy

EMÍLIA MAŤAŠOVÁ

Tento materiál som spracovala na pomoc učiteľom slovenského jazyka a literatúry podľa Ing. Jána Janotu, Ladislava Jánskeho, Ivana Laciku i podľa vlastných skúseností z vychádzok so žiakmi za bratislavskými kultúrnymi a literárnymi pamätihodnosťami.

Stalo sa tradíciou, že učitelia organizujú pre svojich žiakov exkurzie a takto rozširujú nielen učebnicové vedomosti, ale spoločne objavujú pamätihodnosti, malebné zákutia, miesta, ktorými kráčala história. Komu prirástla Bratislava k srdcu, váži si jej históriu a naučí sa spoznávať ju už v škole.

Bratislavské kultúrne pamiatky nie sú všetky dôsledne označené pamätnými tabuľami, resp. tabule sú niekde poškodené alebo už nečitateľné. V Bratislave však žijú i takí ľudia, ktorých táto skutočnosť trápi, a preto robia veľa pre to, aby sa miesta spojené s významnými historickými udalosťami zachovali pre ďalšie generácie. Veľa môžu na tomto úseku vykonať aj učitelia základných a stredných škôl, ktorí prostredníctvom vychádzok či exkurzií po Bratislave priblížia svojim žiakom jej históriu a minulosť.

Vyberme sa spoločne po stopách minulosti a prezrime si významné literárnohistorické objekty nášho hlavného mesta.

Bratislavský hrad

Najstarší historický objekt je Bratislavský hrad.

Len čo vstúpime do foayeru, zrak nám padne na vysokú bronzovú tabuľu s dlhým textom. Zaujímavý je odsek: „*Od r. 1784 nachádza sa na hrade generálny seminár. V jeho osvietenskom ovzduší zrodili sa počiatky národného obrodenia. Anton Bernolák a jeho druhovia významnou mierou prispeli k uzákoneniu spisovnej slovenčiny a položili základy spolkového života.*“

Vyjdeme na 2. poschodie hradu a v miestnosti, kde je zachytená podrobná história hradu písmom a obrazom, nájdeme veľký obraz Antona Bernoláka s textom: „*Po smrti Márie Terézie umiestnil Jozef II. do priestoru hradu generálny seminár.*“ V ňom študoval aj Anton Bernolák a pripravoval tu na vydanie svoje prvé jazykové práce. Nájdeme tu dva Bernolákovy spisy v origináloch a reprodukcie titulných ďalších jeho diel.

Rudnayho námestie

Kardinál Rudnay má neoceniteľné zásluhy na vydaní šesťzväzkového Slowára a iných spisov bernolákovcov. Uprostred Rudnayho námestia je na podstavci Bernolákova busta. (Boli priateľmi.) Niekoľko metrov za sochou je v krypte Martinškého domu pochovaný Jozef Ignác Bajza, autor prvého slovenského románu René mládenca príhodi a skúseností. Na múre je pamätná tabuľa s reliéfom Bajzovej hlavy aj s textom.

Kapitulská ulica

Prešli sme na ďalšiu ulicu, kde bola kedysi právnická fakulta. Na múre je bronzová plaketa a text: „V rokoch 1867 – 1870 študoval tu práva Svetozár Hurban Vajanský.“

Ventúrska ulica

Dom č. 3 – Budova slávnej univerzity Academia Istropolitana, ktorú v r. 1465 založil kráľ Matej Korvín.

Dom č. 5 – (vedľajšia budova)

Tu bola kedysi chýrna bratislavská Landererova tlačiareň. Tlačili v nej Bernolákovy jazykovedné diela, práce profesora Juraja Palkoviča i diela štúrovcov. Pracovala 105 rokov. Vyšlo tu 200 publikácií v bibličtine, najviac v bernolákovskej a štúrovskej slovenčine.

Od 1. júla 1783 sa tu tlačili prvé slovenské noviny – Prešpurské noviny, ďalej Nova Posoniensia, Pressburger Zeitung a Magyar Hírmondó. (Ani jedna z budov nie je označená pamätnou tabuľou.)

Michalská ulica

Dom č. 1 – Tu stojí budova bývalého uhorského snemu (Univerzitná knižnica).

Na múre tabuľa hovorí: „*V tejto budove sa konali stavovské snemy uhorské v rokoch 1802 – 1848. Tu pôsobil na sneme slávny publicista slovenský Eudovít Štúr ako ablegát slobodného kráľovského mesta Zvolena, bojujúc neohrozene za ľudské a národné práva utláčaných národov bývalého Uhorska.*“

Tu 12. novembra 1847 v budove krajinského snemu zasadal uhorský snem.

Kráľ, kráľovná, arcikniežatá, palatín, župani a ďalší vysokí svetskí a cirkevní hodnostári celej ríše sa naposledy stretli v Bratislave, čoby hlavnom meste Uhorska. Končila sa slávna 300-ročná éra Bratislavy. Turecké nebezpečenstvo už dávno pominulo, Uhorsko bude opäť riadené z Budína...

Pri slávnostnom obede pri príležitosti otvorenia snemu v Primaciálnom paláci vypilo sa vyše 2000 pohárov šampanského. Jedlá boli pripravované vo františkánskom kláštore. Na stoly ich nosili cez akýsi drevený tunel. Salvy z diel oznamovali prípitky a bratislavskí hoteliéri, krčmári a obchodníci si mädlili ruky, veď zasadnutia snemu budú trvať štyri mesiace a ľudia si potrebujú odpočinúť, najesť sa, vypiť si...

V Európe to však už vrelo. Aj národy Uhorska túžili nadýchnuť sa slobodného vzduchu. Aj Slováci túžili po sebarealizácii. Niektoré túžby sa stali skutočnosťou – samostatný spisovný jazyk, noviny. Chýbala však sloboda tlače, slovenské školy i národná garda.

„My chceme slobodu, to je náš cieľ a svätá naša túžba. Keď však chceme slobodu, dajme slobodu tomu, kto ju vždy zastával, usadme slobodu tam, kde bolo jej miesto a prítulok, kde ju z krajiny a zo všetkých kútov vyhnali“, zneli slová L. Štúra v uhorskom sneme 17. marca 1848. Boli mimoriadne revolučné. *„Aj svätá vec človečenstva nás k tomu vyzýva, aby sme zásadu oslobodenia ľudu raz už vyslovili...“*

Dramatické udalosti, ktoré nasledovali a ktorých súčasťou bolo vydanie zatykača na Štúra, Hurbana a Hodžu, sa síce neodohrávali v Bratislave, ale predsa v nej vyústili. 21. novembra 1849 na Fürstenalee Slovenské národné vojsko, ktoré pozostávalo z dobrovoľníkov a ktorému velil Ján Francisci a Štefan Daxner, skladá zbrane. Boj za úplnú slobodu sa končil neúspešne. Pre Ludovíta Štúra nastalo obdobie prenasledovania a vyhnanstva.

Dom č. 14 – Starý dom z konca 16. stor. prestavaný v 18. stor., v súčasnosti bol rekonštruovaný. Polovicu domu kúpil začiatkom 19. stor. kníhtlačiar Šimon Peter Weber. Zariadil tu bohato vystrojenú tlačiareň a vyhotovoval veľmi cenné práce. V nej sa tlačili knihy (v nemčine), Historicko-geografický lexikón vynikajúceho slovenského historiografa, prešovského rodáka Jána Mateja Korabinského, diela profesora Juraja Palkoviča. Weber sa v r. 1843 presťahoval a jeho časť domu kúpil Juraj Palkovič. (Budova je zachovaná, ako bolo horeuvedené, v dobrom stave, ale nie je na nej pamätná tabuľa).

Hviezdoslavovo námestie

Od r. 1927 je tu známa básnikova socha.

Námestie Ludovíta Štúra

Námestiu dominuje mohutné súsošie s čelnou postavou Ludovíta Štúra.

Sad Janka Kráľa

V sade vidíme sochu revolučného básnika štúrovskej generácie – Janka Kráľa.

Štúrova ulica

Tu nájdeme pamätnú tabuľu s reliéfom Štúrovej hlavy i text.

Daxnerovo námestie

Popredný štúrovec, politik a národovec – Štefan Marko Daxner má na námestí sochu a na pomníku stručný text: „Štefan Marko Daxner, 1823 – 1892“.

Radlinského ulica

Pomník Sama Chalupku, štúrovského básnika.

Kmeťovo námestie

Biely kamenný pylón, s reliéfom hlavy i s nápisom „Andrej Kmeť, 1841 – 1908. Zakladateľ slovenského múzejníctva, priekopník slovenskej prírodovedy, histórie, archeológie.“

Jozefská ulica

Patrí medzi najstaršie bratislavské ulice. Je tu starý poschodový dom č. 3, ktorý v r. 1829 kúpil profesor Juraj Palkovič. Býval v ňom 21 rokov. Redigoval tu známu zábavnopoučnú Tatrunku (1832 – 1847), napísal tu veľa svojich diel. V júni v r. 1850 tu aj zomrel. V r. 1838 dom reštaurovali. (V súčasnosti je ošarpaný a bez označenia.)

Veterná ulica

Už je na nej len niekoľko domov. V poslednom (č.5) bola v r. 1812 – 1818 redakcia Palkovičovho časopisu Týdenník aneb Císařsko Královské Národní Noviny. Tu spracoval Palkovič Česko-nemecko-latinský slovník, udržiaval odtiaľto korešpondenciu s Jánom Hollým, ktorého ukážky prekladu Vergíliovej Aeneidy uverejnil v Týdenníku. O histórii budovy málokto vedel, nebola na nej (ani nie je) umiestnená pamätná tabuľa.

Prejdeme do štvrte, v ktorej sa nachádza Konventná, Panenská a Lýcejná ulica. Viedli sem uličky, po ktorých chodil Ludovít Štúr so svojimi druhmi. Vysokou, Veternou či Drevenou sa poľahky dalo dostať do časti, ktorú nazývali evanjelická.

Tento prívlastok získala ešte v 70-tych rokoch 17. stor., keď evanjelici museli z vnútorného mesta odísť.

Pre svoj nový kostol (spočiatku drevený) i spoločenský a kultúrny život si zvolili roh Panenskej a Lýcejnej ulice.

Neskôr pribudol ďalší kostol, no hlavne lýceum na Školskej ulici (dnes časť Konventnej medzi Suchým mýtom a Lýcejnou ulicou), dom č. 15 (nie je označený). Je to prvá zachovaná budova evanjelického lýcea, kde bolo 9 učební a na 1. poschodí sála. Štúrova činnosť a štúrovské obdobie sa viaže iba k tomuto prvému lýceu (k tejto budove). Tu bolo lýceum až do r. 1855, keď sa presťahovalo do novostavby (dom č. 13).

Dom č. 15 – Jednoposchodová modrosivá budova, ktorá sa stala semeniskom myšlienok za národnú slobodu.

Ludovít Štúr sem vstúpil štrnásťročný, v r. 1829. Čoskoro sa z neho vykľul horlivý zástanca všetkých utláčaných a navyše vodca, ktorý vedel strhnúť väčšinu spolu žiakov. Nečudo, že v r. 1835-37 pôsobil ako miestopredseda študentskej Spoločnosti česko-slovenskej. V r. 1840-43 bol zástupcom profesora Juraja Palkoviča na Katedre reči a literatúry československej. Tu, ako spomína básnik Ján Kalinčiak, „... hľadel v mládeži vzbudiť cit pre antickú krásu v umení a literatúre“. Odtiaľto v r. 1844 odchádzali mnohí študenti do Levoče, keď úrady zakázali Štúrovi prednášať a nemohol zastupovať ani profesora Palkoviča.

Aký bol L. Štúr a jeho druhovia, keď sa uberali po Školskej ulici do lýcea, kde študovali, keď v petržalskom parku či na starodávnom Devíne snívali, čo všetko urobia, aby sa zlepšilo postavenie slovenského ľudu, keď vo Fernolayovom dome na Panenskej ulici vydávali Slovenské národné noviny, keď sa na tancovačkách zamilúvali do prešporských diev, keď v študentských krčmičkách prevracali vrec-ká, aby si dopriali skromného jedla i vínka? Boli iní ako dnešní študenti? Asi nie. Bola len iná doba. Tá ich prinútila postaviť sa voči problémom, ktoré ohrozovali existenciu nášho národa. Aj medzi Štúrovými rovesníkmi boli slabšie povahy, mládenci schopní zdupkať pri prvom zvuku bubnov.

Ale boli aj takí, ktorých ani paľba z kanónov nevystrašila. Na začiatku ich boja išlo o jazyk, na konci o život. V Bratislave sa udialo to prvé. Hoci nie všetci druhovia L. Štúra vyviazli z tohto boja živí, cieľ bol čiastočne dosiahnutý – bola uzákonená spisovná slovenčina a Európa sa dozvedela, že v jej strede existuje slovenský národ.

Na mieste, kde sa dnes nachádza kino Tatra, študenti v r. 1843 protestovali proti nútenému odchodu L. Štúra z evanjelického lýcea. Často sa stretávali v dneš-

nom Sade Janka Kráľa v Petržalke, podnikali vychádzky na Kamzík, ktorý básniky nazývali Tatry, chodili aj do Horského parku a na Devín.

Branikov dom

Nachádza sa oproti budove starého evanjelického lýcea (dom č.15).

Je to novší dom s tabuľou, na ktorej čítame: „Na tomto mieste stál tzv. Branikov dom, v ktorom býval v r. 1720-1749 slovenský historiograf a rektor evanjelického lýcea Matej Bel“. (Pôvodný dom sa nezachoval). Pochovali ho v Bratislave 13. augusta 1749 na Svätomichalskom cintoríne, ktorý sa nachádzal taktiež na Konventnej ulici, no v r. 1784 ho zlikvidovali.

Profesor Palkovič ešte predtým dlhé roky hľadal tento hrob, ale bez výsledku. Dodnes nevieme, kde Matej Bel, slávny očovský rodák, o ktorom sa už za jeho života písalo, že je „veľkou ozdobou Uhorska“, odpočíva.

Konventná ulica – (zostalo z nej len torzo)

Dom č. 13 – Budova novšieho lýcea, ktoré bolo postavené v r. 1854-55. (Dnes tu sídli Literárnovedný ústav SAV – obr. 3.)

Na dvoch rohoch budovy sa nachádzajú dve vysoké pamätne tabule, na ktorých je vytesaných 67 mien osobností, ktoré na evanjelickom lýceu (v obidvoch budovách) študovali alebo pôsobili (v dome č.15 a č.13).

Tento dlhý rad mien je prierezom našich kultúrnych dejín: František Palacký, Ján Kollár, Pavel Jozef Šafárik, Ludovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban, Michal Miloslav Hodža, Karol Kuzmány, Ján Francisci, Andrej Sládkovič ... (obr. 1)

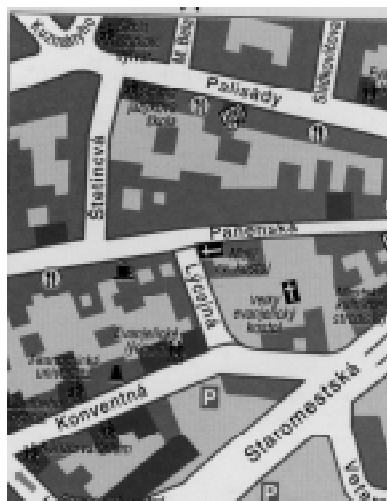
Atmosféru štúrovskej doby pripomína prechádzka **Lýcejnou ulicou**. Je tu ešte stará dlažba z tých čias, staré múry domov, lucerny a dvory. Toto všetko dáva ulici zvláštne čaro. Tadiaľto chodili všetci tí, na ktorých dnes s úctou spomíname.

Panenská ulica

Cez Lýcejnú ulicu sa dostaneme na Panenskú ulicu.

Dom č. 21 – Poschodová budova z polovice 18. str. (vyše 200 – ročná). V nej mal J. Palkovič istý čas redakciu svojich kalendárov. (Nie je na nej pamätne tabuľa). Nad starou bránou sú iniciálky J.M.L. (Limberger), pod nimi rok 1755. Kalendáre tu vychádzali 47 rokov.

Dom č. 17 – Tu sa nachádzala Belnayho tlačiareň, v ktorej Palkovič tlačil viaceré svoje diela a kalendáre.

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Tlačiarne mali v tom čase veľký kultúrny význam. Kalendáre boli dlho jedinou knihou v každej rodine. (Nie je na nej pamätná tabuľa).

Dom č. 1 – Tu stál Fernolayov dom, kde býval v r. 1845-48 Ludovít Štúr. Bola tu umiestnená redakcia a administrácia Slovenských národných novín a Orla Tatranského. Po r. 1843, keď mal L. Štúr zakázané pôsobiť na lýceu, tu súkromne a tajne vyučoval svojich verných študentov. Jeden z jeho verných poslucháčov Daniel Maróthy takto v r. 1873 na tieto chvíle spomína:

„Dva razy týždenne večer okná redakcie boli starostlivo pozakryvané. Šuhajci jeden za druhým potichučky, po jednom, ako stíny večerné, kradli sa k bráne domu. Letným krokom, aby ani len „hausmeister“ o nich nezvedel, vznášali sa po schodoch do miestnosti redakcie, kde uradovaní, utešení podávali si ruky, že mohli neprajným okom nespozorovaní vklznúť do tej svätyne mládeže slovenskej...“

Eudovít vstúpil zo susednej svojej svetlice. No a s akou tvárou nás vždy pozdravil, ... to len tí vedia, ktorým alebo doprialo patriť do toho nevyrovnaného, duchaplného, šlachetného obličaja!

Započala sa prednáška z dejín národa slovanského, alebo z literatúr jeho, alebo z námah jeho kultúrnych, alebo o povolání jeho svetohistorickom – a oči, uši i všetky mocnosti ducha viseli, lipli na drahom, vznešenom rečníkovi, až – prišiel zas nevyhnutný čas k odchodu – lebo keby na našej vôli bolo bývalo, i svitu by sme tam boli dočkali. Ale blížila sa hodina, keď sa v mestách brány domov zatvárajú, a my potrebovali sme času, kým sme sa jeden za druhým, po jednom, tíško, nespozorovaní, novými pokladmi ducha a srdca obohatení, domov porozchádzali...“

Prvé číslo Slovenských národných novín vyšlo v piatok 1. augusta 1845. Vola-li ho štúrovsky klasňa (august). Noviny vychádzali 2 razy do týždňa na 4 stranách, v náklade 400 – 800 výtlačkov. Aké bolo ich poslanie? Štúr a jeho 3 redaktori – M. Jurecký, P. Kellner, B. Nosák – sa snažili v predvečer revolúcie 1848-49 podchytiť a upevniť slovenské národné povedomie. Zameriavali sa na politické, hospodárske a kultúrne otázky, upozorňovali na dôležité udalosti brojili napríklad proti alkoholizmu, ktorý podľa nich vo veľkej miere prispieval k hospodárskemu úpadku Slovenska.

Štúr vydával aj literárnu prílohu Orol Tatranský, kde raz za 2 týždne uverejňoval práce svojich priateľov A. Sládkoviča, J. Kalinčiaka, S. Chalupku a ďalších. Tu vyšla aj báseň J. Kráľa – Duma bratislavská. S vydávaním novín to Štúr veru nemal ľahké.

„Finančné ťažkosti boli od začiatku veľké. Štúr sa zadlžil, muselo sa čo najviac šetriť. Redakčné možnosti a život v nich zariadili čo najúspornejšie.“ (Z. Sojková, Skvitne ešte život).

Prvé 2 priestrannejšie izby slúžili súčasne ako pracovňa, knižnica, spálňa a jedáleň. Za pracovný stôl tu zasadali 3 mladí ľudia – Kellner-Hostinský, Nosák

a Jurecký. V tretej miestnosti – pracoval L. Štúr. Vo štvrtej izbičke a kuchyni – bývala jediná Štúrova sestra – Karolína, najmladšia zo súrodencov. Bola gazdin-ka. Brat Janko, študent, patril k tomuto štábu a s pýchou nosieval okolo polnoci korektúry do tlačiarne až k Dunaju. Redakcia sídlila na 1. poschodí.

Vysoká ulica

Ťažko dnes hľadať miesto, na ktorom sa štúrovci schádzali, keď odchádzali z Bratislavy do Levoče. Spomínané boli ešte Púčkove domy so štúrovskou lipou. „*Po mnohých rokoch Púčkových domov už niet. Lipa tam ešte stála, skrytá za budovami, stará. Ale ťažko uhádnuť, či je to ešte tá štúrovská.*“ (M. Huba)

Somolického ulica

Dom č. 2 – Pôvodný obytný dom Janka Jesenského, v ktorom je zriadené Múzeum Janka Jesenského. Na dome je tabuľa, miestnosti sú zariadené pôvodným nábytkom. Je tu aj časť venovaná Jozefovi Gregorovi Tajovskému, ktorý tu istý čas býval.

Na tej istej ulici je záhradný rodinný dom Fraňa Kráľa. Text na tabuli informu-je: „*Tu žil a pracoval Fraňo Kráľ, básnik a spisovateľ.*“

Devínsky hrad

Tu sa nachádza veľká tabuľa s dlhým textom. Úryvok z neho: „*Nad týmito múrmi preletela slávna história slovenská...*“

Slávne časy ospevoval Ján Hollý, oživil L. Štúr v idei spolupatričnosti slovan-ských národov a v národnom obrození slovenskom, ktoré skrslo v Štúrovi, keď na týchto miestach prvý raz dňa 24. apríla 1836 so svojou družinou zahľadel sa na šire kraje slovenské a na valný tok Dunaja.

V Bratislave prežil L. Štúr 20 rokov. Posledných 6 rokov prežil v Modre. Smut-ných a s tragickým koncom.

„*Neviem, či všetkým obyvateľom Bratislavy prirástlo ich mesto k srdcu tak ako mne (myslím, že nie), a práve preto má môj vzťah k Bratislave čosi sebecké-ho, čo vari najlepšie vystihnem označením moja Bratislava.*“ (L. Zúbek)

Bratislava je naša, moja, tvoja. Bude veľmi pekné, keď si takéto prívlastok osvojí čím viac mladých ľudí. Že v nej nebývajú? Možno raz budú. Preto im podajme ruku aj my, učiteľia. Prispejme k tomu, aby si obľúbili naše hlavné mesto.